Toen Hemesath ten tonele verscheen legde hij kontakten met de leiding van het verdeelde AVNJ, DJV, Dinaso-jeugd en VVKS inzake de struktuur van de eenheidsbeweging. Vooraleer daaruit iets konkreet kon groeien, dook Wachtelaer met zijn Vlaamse Jeugd op en voerde een grootse én suksesrijke propagandaslag. Zowel Lehembre als Wachtelaer wilden een eenheidsjeugdorganizatie onder hun leiding tot stand brengen. Dit werkte uiteraard de naijver en de verdeeldheid in de hand.

In mei bereikte Lehembre een belangrijk sukses toen de jeugdafdelingen van Rex-Vlaanderen, Verdinaso en VNV zich verenigden en DJV zich hierbij aansloot. Hij was er van overtuigd dat VVKS-VC Van Haegendoren ernstig meewerkte aan de voorbereiding van de eenheid. De VJ zag dit met lede ogen aan, zeker toen bleek dat het genoemde initiatief van Lehembre geen tegenstand van Hemesath kreeg. Deze stond ook positief ten opzichte van Van Haegendoren. Uit zijn briefwisseling weten we dat Hemesath hoopte op een eenheidsjeugdbeweging die a-politiek was en dat hij na realizatie daarvan voor Van Haegendoren een belangrijke plaats in het Ministerie van Jeugdopleiding in het vooruitzicht stelde. Vanaf mei was Hemesath heel entoesiast en er stellig van overtuigd dat zijn talloze kontakten met de verschillende jeugdbewegingen tot een gunstig resultaat zouden leiden. In de papieren van De Coninck vonden we een artikel uit een Brusselse krant van 26 mei 1941 dat handelde over de vereniging van de belangrijkste Vlaamse jeugdbewegingen. Hierbij werd ook melding gemaakt van de Katolieke Scouts, de BP Sea Scouts en de Vlaamse padvinders. Deze foutieve mededeling was misschien gepubliceerd met de bedoeling individuele scouts te beïnvloeden [48].

Van Haegendoren beschouwde men als een aktieve leider van een geschikte organizatie. Daarom nodigden de Duitsers hem uit voor een driedaagse studiereis naar Berlijn op initiatief van de *Reichsjugendführung*. Voor leiders als Wachtelaer en Lehembre leverde deze uitnodiging geen problemen op, dit in tegenstelling tot Van Haegendoren. Deze had zich voorgenomen om zijn scouts door de bezetting te loodsen. Daarom had hij volgens de verbondsraad kontakten met Hemesath gehad. Als hij dan opeens zou weigeren op de uitnodiging in te gaan betekende dit het verbreken van de relaties en misschien het verbieden van de scoutsbeweging. Thuis blijven kon en wilde de verbondskommissaris niet, maar hij was zich wel bewust dat de Berlijnreis heel wat problemen kon opleveren. Zijn aanwezigheid als hoofdleider van de scouts kon men immers interpreteren als een teken van sympatie voor de nieuwe orde van de kant van VVKS, een sympatie die op dat moment zeker bestond bij sommige leden en leiders. En was de benaming "studiereis" niet een dekmantel voor een propagandabijeenkomst en hersenspoeling van de verzamelde jeugdleiders? Uiteindelijk vertrok hij toch op acht juni 1941

48 Kranteartikel, 26/V/41 (NSA, *PDC, J.*).

zonder toestemming van het Hof of de Kerk. Het is onduidelijk of dit enkel het gevolg was van tijdsgebrek waardoor een gesprek op korte termijn met Hof en aartsbisdom niet tot de mogelijkheden behoorde, dan wel eerder als resultaat van een voorzichtige opstelling van deze hoge autoriteiten.

Van Haegendoren besloot in eigen naam te reizen en niet als scoutsleider, wat niet belette dat de Duitsers hem als verbondskommissaris van de scouts behandelden. Beroepsbezigheden zorgden er "toevallig" voor dat hij niet tegelijk met de andere jeugdleiders kon vertrekken. Hij bereikte op zijn eentje Berlijn waar hij kennismaakte met de organizatie van het Duitse jeugdleven en met de *HJ*. Hij was onder de indruk van bepaalde aktiepunten van de *HJ* die net als scouting veel aandacht besteedde aan de leidersvorming, gebruik maakte van een eisenstelsel, aandacht had voor kamperen, trekken en voor persoonlijke karaktervorming. Toch besefte hij dat deze vorm van jeugdbeweging niet geschikt was voor Vlaanderen, omdat de *HJ* te veel een militaire voorbereiding was die bovendien het heidendom in het vaandel droeg. In Berlijn maakten de leiders kennis met de nazi-jeugdbeweging en waarschijnlijk ook met de teorie van het Nationaal Socialisme in het algemeen, zonder dat beslissingen omtrent de eenmaking van de Belgische jeugd getroffen werden. Maar voor de vernieuwing in de VVKS-werking had de Berlijnreis een belangrijke konsekwentie: de splitsing *HJ/Jungvolk* leek Van Haegendoren zo pedagogisch verantwoord dat hij ook begon te ijveren voor een splitsing van de verkenners in junior- en seniortroepen [49]. Bij zijn terugkomst loofde de verbondsleiding hem om zijn moedige houding. Anderen merkten smalend op dat Van Haegendoren Hitler een bezoekje had gebracht. Het gerucht deed ook de ronde dat Maurits Van Haegendoren met 400 scouts overgelopen was naar de *SS* en dat de afschaffing van de beweging nabij was. De lokalizering en de bedoeling van deze praatjes was belangrijk: ze werden verteld in Antwerpen, waren gericht tegen de VC en vonden gretig gehoor bij een deel van de geestelijkheid. In 1944 diende Van Haegendoren zich zowel binnen als buiten de scoutsmiddens te verantwoorden voor deze reis, maar na ondervraging door een scoutskommissie en door de militaire rechtbank van Leuven sprak men hem vrij [50].

Op acht juli, na de Berlijnreis, werden de Vlaamse jeugdbewegingen ééngemaakt, met uitzondering van de "zuiver kerkelijke

---

49 Deze splitsing hebben we verder uitgewerkt in het volgende hoofdstuk.

50 Brief van Van de Pitte aan DN van 8/V/41 en brief Goeyvaerts aan DN van 7/V/41 (NSA, *PDN*) - Brief van Lavigne aan vriend Jozef van 22/XI/44 (GBIB, *PP*) - J. VAN HOVE, *Wij zaten teveel in de blokhut*, in *De Standaard* (=DS), 28/IX/82, p. 7 - *Rapport de la commission d' enquête à la cour d' honneur; Préambule aux conclusions de la commissiom d'enquête* en brief van X aan VG van 14/IV/45, (NSA, *PVH*) - VH, Gesprek, 10/VII/89 - M. VAN HAEGENDOREN, *Het Duitsche Staatsjeugdwerk (De Hitler Jugend)*, z.p.z.d. - D. BREMS, *op.cit.*, p. 29 - G. TILKIN, *op.cit.*, p. 102.

jeugdverenigingen". Op elf juli volgde het officieel bericht dat de jeugd van Vlaanderen verenigd was in de Nationaal-Socialistische Jeugdbeweging Vlaanderen (= NSJV). Blijkbaar rekende men VVKS op dat moment ook tot de zuiver kerkelijke jeugdbewegingen want de Vlaamse scouts maakten geen deel uit van het NSJV dat bestond uit DBV, Rex Jeugd Vlaanderen, de Vlaamse Jeugdherbergcentrale, het Vlaams Instituut voor Volksdans en Volksmuziek (=VIVO) en de Dietsche Meisjesscharen [51]. Van Haegendoren had onder druk van de Kerk een einde gemaakt aan alle onderhandelingen met de Duitsers. Deze veranderde houding van VVKS resulteerde onmiddellijk in een harde reaktie van de bezetter die de scouts in het oog hield en de werking ervan bemoeilijkte door nog meer verordeningen uit te vaardigen.

De Duitsers en VVKS

Gedurende deze periode van Nieuwe-Orde-toenadering stond de bezetter vrij mild ten opzichte van VVKS, wat niet betekende dat de scouts volledig onbelemmerd konden werken. Ze vielen immers onder de algemene verbodsbepalingen of verordeningen die afgekondigd werden voor (jeugd-)organizaties. Er was een vergader-, kampeer- en optochtverbod vanaf elf juli 1940. Ook moesten alle programma's aangegeven worden bij de plaatselijke *Kommandantur* die dan wijzigingen of schrappingen kon aanbrengen. De straffen voor eventuele overtreders waren een geldboete, een gevangenisstraf of dwangarbeid [52].

Globaal gezien mochten de scouts hun werking hervatten en trad de bezetter nog niet zo streng op. We vonden verslagen van patrouilletochten en vergaderingen en dit ondanks het feit dat marcheren in grote groepen verboden was. Blijkbaar had de plaatselijke kommandant het laatste woord wat uiteraard leidde tot regionale verschillen.

Zo verkregen Hasselt en Mechelen nog voor eind juni de toelating om verder te werken en om het uniform te dragen, iets later mochten ook de Luikse en Naamse scouts in uniform dienst doen. In Brussel trad men restriktiever op: een scoutsleider en -aalmoezenier werden gearresteerd en het dragen van het scoutsuniform bleef er langer verboden. De gouw

---

51 Een echte eenheidsjeugdbeweging kwam in België gedurende de bezetting niet tot stand. Over de verdere evolutie van de kollaborerende jeugdbewegingen kan men de nodige informatie vinden in de eerder vermelde artikels van W. Meyers en G. Janssens.

52 *Verordnungsblatt des Militärbefehlshabers in Belgien und Nordfrankreich für die besetzten Gebiete Belgiens und Nordfrankreichs. 10.5.40 - 19.7.1944*, geen specifieke melding - *Leidersblad*, 2-3/45, XV jg., nr.2, p. 36 - R. WALGRAVE, *Documenten over scouting tijdens de oorlogsjaren 1940-1945*, Antwerpen-Leuven, z.d., p. 51 - D. PODEVIJN, *op.cit.*, p. 81 - D. BREMS, *op.cit.*, p. 28.

Antwerpen verkreeg als laatste de toelating voor het dragen van het uniform begin juli 1941 en dit pas na herhaald aandringen van gouwkommissaris Van Gulck [53]. Toen in maart 1941 in West-Vlaanderen alle aktiviteiten in uniform plaatsvonden, had Antwerpen nog af te rekenen met heel wat beperkingen: het uitgeven van gedrukte of getypte groepsblaadjes was verboden. Groepsspelen, grote openluchtaktiviteiten, het dragen van een uniform of kentekens, exploratie, sportdemonstraties, kaart lezen, spoor leggen, torenbouw,... waren eveneens taboe. De Antwerpse gouwkommissaris merkte terecht op dat één belangrijk ding niet verboden werd: dienstbetoon [54].

Begin juli 1941, op het moment dat de Duitsers vrijwel zeker waren van de eenmaking van de Belgische jeugd, kondigde generaal von Falkenhausen twee algemeen geldende verordeningen af in verband met jeugdaktiviteiten. Het dragen van het uniform werd toegelaten vanaf zeven juli 1941, wat in de praktijk betekende dat enkel het uniformverbod in de gouw Antwerpen werd opgeheven. Vanaf negen juli liet de bezetter ook het kamperen toe, zij het onder strenge voorwaarden. Deze toestemming werd half september 1941 ingetrokken maar ondertussen hadden toch vele scoutsgroepen de kans om op kamp te gaan met beide handen gegrepen [55].

Voor de verbondsleiding kwam deze toestemming kompleet onverwacht. De vrees voor afschaffing flakkerde weer op in april 1941 toen de Nederlandse padvindersbeweging verboden werd. De VVKS-leiding verborg het materiaal en al de belangrijke dokumenten en drukte een bidprentje als afscheidskadeautje voor alle jongens. De afschaffing kwam er tegen alle verwachtingen in niet en de prentjes werden pas na de oorlog uitgedeeld [56].

---

53 Verslag der vertrouwelijke vergadering (NSA, *Knipsels 1940-1948*) - Brief van Deman aan VG van 12/VIII/40, brief van VG aan DC's van Antwerpen, 30/VIII/40- Gouwmed. 13 van 23/IX/40 en 14 van 5/XII/40- Verslag der vergadering der DC's van groot Antwerpen, 11/VII/41 (VAr, *PVG, Go1*) - Bericht, 7/VII/41 (VAr, *PVG, L*) - Brief van Vinck aan Engelen, 6/X/40 - *Archief, Driemaandelijks tijdschrift van de vzw Nationaal Scoutsarchief*, 8-9/80, II jg., nr. 3, p. 9 - R. WALGRAVE, *Documenten...*, p. 36 - G. TILKIN, *op.cit.*, p. 96 - D. BREMS, *op.cit.*, p. 27 - *Zeescouts Antwerpen*, p. 29 - *Scouting op het OLV-College*, p. 46 - H. HAAG, *op.cit.*, p. 133.

54 Nota, voorstel verslag, 1941 en nota leden DB door VH, 26/III/41 (NSA, *PDN*) - Gouwmed. 13 (VAr, *PVG, Go1*) - Brief van VG aan leider van 7/VII/41 (VAr, *PVG, L*) - Verbondsleiding aan alle C's, 12/III/41 (VAr, *PVG, V*) - 1929-1979. 33 St.-Paulus, Hoboken, 1979, p. 37.

55 Brief VG aan leider van 7/VII/41 (VAr, *PVG, L*) - *Scouting in Hoboken*, p. 37 - D. BREMS, *op.cit.*, p. 28.

56 *Archief*, XII/81, III jg., nr. 4, p. 9 - R. WALGRAVE, *Documenten...*, p. 51 - E. FREDERICKX, *Vijftig jaar scouting. Proeve van geschiedschrijving der 24e scoutsgroep Merksem (1925-1975)*, Merksem, 1975, p. 21.

3. BEZINNINGSPERIODE (JULI 1941-FEBRUARI 1943).

De inschakeling van de scouts in de kollaborerende eenheidsjeugdbeweging was mislukt. De Duitsers reageerden met talrijke beperkingen van de scoutsaktiviteiten. Voorlopig duldden ze de scouts nog. In VVKS bezon men zich over de werking tijdens en na de oorlog. Tijdens de bezetting bouwden de scouts de hulpverlening verder uit en bewezen grote diensten in diverse vakantiekolonies. De naoorlogse werking werd voorbereid door Maurits Van Haegendoren en andere vernieuwers. De voorgestelde aanpassingen stuitten op hevig verzet van de meer behoudsgezinde leiders en veroorzaakten diskussies op verschillende leidersniveaus.

De werking aan banden.

Vanaf juli 1941 kwam een einde aan de positief-neutrale houding van de Duitse bezetter ten opzichte van de scouts. De beweging mocht verder werken, maar werd gedeeltelijk aan banden gelegd door verschillende verordeningen. In juli 1941 moesten de jeugdbewegingen een inventaris van hun materiaal maken en de lijsten hiervan ter beschikking stellen van de plaatselijke bevelhebber. Een maand later mochten de kinderen op school geen kentekens meer dragen. Zo mochten de scouts niet langer rondlopen met hun burgerkenteken en ook de fietsvlaggetjes moesten verwijderd worden. Vanaf september mocht men ook geen groepen meer oprichten [57].

Het verbod in verband met tentenkampen werd opnieuw van kracht in september 1941. Soms verleenden de Duitse bevelhebbers toestemming om te bivakkeren in gebouwen zoals schuren, zolders en huizen. Anderen overnachtten in zelfgemaakte boomhutten. In elk geval moesten de kampplaatsen 's avonds volledig verduisterd zijn om luchtaanvallen te voorkomen. Om dezelfde reden verbood men ook de kampvuren. De voedselschaarste leverde bijkomende problemen op voor de kampeerders. Het gebrek aan voedsel maakte de jongens zwakker zodat de leiding de aktiviteiten hieraan moest aanpassen. In de plaats van lange tochten en pleinspelen raadde men minder vermoeiende sluip-, bos- en estafettespelen aan. Men maakte ook meer tijd vrij voor knutselen, vertellen en zingen. Vaak werd de toelating om te kamperen niet of pas op het laatste moment

---

57 Gouwmed. 17, 24/IX/41 (NSA, *PDN*) - Brief van VG aan DC's van 28/VIII/41 (VAr, *PVG, Go1*) - *Leidersblad*, 2-3/45, XVI jg., nr. 2, p. 36 - *Archief*, XII/81, III jg., nr. 4, p. 9 - D. BREMS, *op.cit.*, p. 42 - L. SCHEPENS, *Brugge bezet 1914-1918; 1940-1944. Het leven van een stad tijdens twee wereldoorlogen*, Tielt-Weesp, z.d., p. 268 - E. FREDERICKX, *op.cit.*, p. 21.

verleend wat de voorbereiding sterk bemoeilijkte. Mede door deze beperkingen was de ganse kampsfeer tijdens de oorlog duidelijk verschillend van die tijdens een vooroorlogs kamp [58].

Elke groep moest ook een maandprogramma opstellen. Dit dienden ze in bij de DC of de GC die ze aan de plaatselijke kommandant bezorgde. Deze kon dan willekeurig aktiviteiten en tochten schrappen. De groepen wisten niet goed waarom de ene aktiviteit wel en de andere niet toegelaten werd en ze wisten dus niet op voorhand wat de Duitsers gingen schrappen. De Antwerpse gouwkommissaris Jozef Van Gulck liet speciale invulformulieren drukken wat niet belette dat hij regelmatig op de *Kommandantur* moest verschijnen om uitleg te geven over al dan niet vermeende overtredingen. De Duitsers legden de verantwoordelijkheid voor het uitvoeren van de bevelen immers bij de gouw- en distriktskommissarissen en niet bij de groepsleiders. Zo konden de Duitsers globaler optreden en de aktiviteiten meer centralizeren [59].

Voor uitstappen waren speciale bewijzen, voorzien van de nodige stempels nodig. Sommige groepen legden meer de nadruk op binnenspelen om aan een deel van de administratieve moeilijkheden te ontsnappen. De aktiviteiten van de zeescouts werden tot een minimum herleid na het vaarverbod op de Schelde. De welpen mochten hun groet niet langer brengen omdat men deze aanzag als het V-teken [60]. Het bemoeilijken van de scoutsaktiviteiten door de bezetter bereikte een hoogtepunt in maart en april 1943 toen deze alle vormen van "weersport" en het dragen van het

---

58 Brief van Draye aan medescouter van 21/VII/42 (NSA, PDN) - *Bulletin officiel*, 28/V/42 en 10/IV/42 (NSA, *FSC 1938-1942*) - VG aan DC's van 28/VIII/41 en 22/VII/42 (VAr, *PVG, Go1*) - G. TILKIN, *op.cit.*, p. 108 - D. BREMS, *op.cit.*, p. 38 - E. FREDERICKX, *op.cit.*, p. 21 en p. 24 - *Scouting in Zwijndrecht*, p. 31 - F. PILAET, *Zeven lustrums. Geschiedenis van een scoutsgroep sinds haar stichting, zoals door tijdgenoten verteld werd aan en naverteld wordt door F. Pilaet*, Antwerpen, 1951, p. 88 - VVKS, *Groeipijnen*, Antwerpen, 1989, p. 27.

59 Verslag DC-vergadering Antwerpen, 11/VII/41 (VAr, *PVG, Go1*) - Artikel VG (VAr, *PVG, L*) - *Leidersblad*, 2-3/45, XVI jg., nr. 2, p. 36 - Gesprek met VH, 10/VII/89 - F. PILAET, *op.cit.*, p. 88 - E. FREDERICKX, *op.cit.*, p. 21 - L. SCHEPENS, *op.cit.*, p. 170 - D. VAN DAEL e.a., *op.cit.*, p. A18 - *Gedenkboek, aangeboden ter gelegenheid van de 50e verjaardag van de scoutsgroep 27e O.L.Vrouw van Lourdes*, Edegem, 1919-1969, z.p. z.d., g.p.

60 *Witboek 1919-1969*, p. 12 - *Zeescouts Antwerpen*, p. 39.

uniform verbood [61]. Op dat moment stond de bezetter openlijk negatief ten opzichte van de padvindersbeweging [62].

Naast deze specifieke verordeningen voor jeugdbewegingen werd de scoutsbeweging ook getroffen door de algemene perscensuur [63]. De militaire overheid moest toestemming geven om drukwerk te verspreiden. De inhoud ervan werd eerst door de Duitse censor gekontroleerd en aangepast. Deze maatregel trof de algemene scoutstijdschriften niet want deze verschenen niet meer tijdens de bezetting. De talrijke boeken die tijdens de bezetting uitgegeven werden, waren wel onderworpen aan de censuur die vanaf oktober 1942 weer preventief werd. Philip Tossijn, de VVKS-kommissaris voor pers probeerde deze te omzeilen door op alle oorlogsuitgaven de verschijningsdatum 1942 te plaatsen en door een vorm van zelfcensuur toe te passen in de publikaties. Zo publiceerde men tijdens de oorlog zo weinig mogelijk Engelse liederen om de bezetter niet voor het hoofd te stoten. De maatregel leverde het meeste problemen op voor de regionale of de plaatselijke blaadjes die vaak verboden werden en onmogelijk verder konden verschijnen door gebrek aan papier. De bezetter wendde de schaarste immers aan om bepaalde publikaties het zwijgen op te leggen. Hierdoor schakelde men een belangrijk regionaal en lokaal kommunikatiemiddel uit. De sluiting van het VVKS-studiecentrum De Kluis te Sint-Joris-Weert had hetzelfde effekt op verbondsniveau [64]. De belangrijkste kontakten legden de scouts tijdens de leiderskursussen.

Het VVKS en de andere jeugdbewegingen.

De verhouding met de Nieuwe Orde jeugdbewegingen evolueerde - vrij voorspelbaar - in negatieve richting. De leiding van de kollaborerende jeugdbewegingen had geen goed woord meer over voor de "splijtzwam van de Vlaamse jeugd". Hiermee doelde men op de scouts die niet wilden

---

61 Onder *weersport* vielen alle aktiviteiten die verward konden worden met militaire aktiviteiten of aktiviteiten die nut konden hebben wanneer men tot het verzet toetrad, zoals kaartlezen, kompas, morse, marcheren, ... Het verbod op de *weersport* behandelen we verder in het volgende hoofdstuk.

62 *Leidersblad*, II-III/45, XVI jg., nr. 2, p. 36 - *Archief*, XII/81, III jg., nr. 3, p. 9 - E. FREDERICKX, *op.cit.*, p. 21 - W. MEYERS, *VVKS en de poging tot eenmaking...*, p. 78-94.

63 Aanvankelijk mocht geen enkel dag-, week- of maandblad zonder voorafgaande toelating van de *Propaganda Abteilung (=PA)* verschijnen. Tot 10/40: preventieve censuur: artikels moesten vooraf ter goedkeuring voorgelegd worden. Daarna was de censuur achteraf van kracht en dit tot 10/42 wanneer de voorafgaande censuur terug werd ingevoerd voor artikels met een politieke, ekonomische of sociale inslag.

64 *Leidersblad*, 2-3/45, XVI jg., nr. 2, p.36 - *Archief*, 12/81, III jg., nr. 4, p. 9 - Gesprek R. Walgrave, 27/IX/89 - *Witboek 1919-1969*, p. 12 - E. FREDERICKX, *op.cit.*, p. 21 - D. PODEVIJN, *op.cit.*, p. 81.

meewerken aan een eenheidsjeugdbeweging. Zo ging te Vilvoorde het gerucht dat de leden van het AVNJ die vier scoutshoeden konden inleveren een speciaal kenteken kregen. De scouts kozen het zekere voor het onzekere en droegen hun hoeden niet meer. AVNJ-leider Lehembre verklaarde dat er wel goede scoutsindividuen waren, maar dat de beweging als geheel te weinig nationalistisch en revolutionair getint was. Het VNV verweet de scouts een dubbelzinnige houding: eerst onderhandelden ze met de Duitsers, daarna keerden ze zich tot Engeland. Er moest een einde komen aan dit tweeslachtig standpunt, de scouts moesten met andere woorden aansluiten bij de NO-jeugdbewegingen, anders kon hun lot definitief bezegeld worden. Deze dreiging werd niet uitgevoerd omdat de kollaborerende jeugdbewegingen niet meer door de bezetter gesteund werden in hun streven naar een eenheidsjeugdbeweging. De bezetter, die te maken had met de stijgende weerstand van de bevolking besefte al voor de kollaborerende jeugdbewegingen dat een eengemaakte jeugd niet meer tot de mogelijkheden behoorde [65].

De kontakten met KAJ en KSA, dé KA-jeugdbewegingen, varieerden. In Limburg en West-Vlaanderen waren de respektievelijke KA-proosten kanunnik Philips en kanunnik Dubois de scouts niet genegen. Dubois suggereerde dat de scouts niet meewerkten met de KA, dat KSA de enige goede jeugdbeweging was. Zulke opmerkingen zorgden ervoor dat de verhoudingen tussen de genoemde jeugdbewegingen bekoelden. Tijdens de bezetting was er geen algemeen orgaan van de KA werkzaam. Hierdoor bepaalden de plaatselijke leiders de onderlinge verhoudingen, wat meteen verklaart waarom de kontakten niet overal op dezelfde manier verliepen. Enkele Limburgse geestelijken schreven naar Philips om zich te beklagen over de scouts die volgens hen ontstonden om de KSA te boycotten. Philips benadrukte dat een scoutsgroep niet zomaar mocht ontstaan; als werk van KA was de toestemming van de KA-proost vereist. Als de

---

65 L. Biesemans, *op.cit.*, p. 40 en p. 43 - G. JANSSENS, *De Hitlerjugend-Vlaanderen*, p. 62-71. De bezetter besefte eveneens dat de meningsverschillen tussen de NO-jeugdbewegingen ook niet opgelost konden worden. Zo streefde de DeVlag naar een aansluiting bij Duitsland terwijl VNV het Dietse gedachtengoed bleef benadrukken. Deze tegenstellingen kwamen ook tot uiting in de houding van Lehembre die in het voorjaar van 1943 eerst alle leiders en daarna alle leden die lid waren van de DeVlag uit het NSJV verwijderde. In 1943 probeerden de Duitsers nogmaals een vinger in de pap van het Belgisch jeugdbewegingsleven te krijgen door de oprichting van de *HJ*-Vlaanderen. Deze groepering rekruteerde vooral uit de DeVlag maar kwam niet van de grond. Zeer weinig jongens voelden zich thuis in deze beweging die door G. Janssens werd beschreven als een anti-NSJV instrument dat volledig door de *Reichsjugendführung* gekontroleerd werd en dat nauwelijks rekening hield met Vlaanderen. Deze groepering rekruteerde vooral uit de DeVlag maar kwam niet van de grond. Zeer weinig jongens voelden zich thuis in deze beweging die door G. Janssens werd beschreven als een anti-NSJV instrument dat volledig door de *Reichsjugendführung* gekontroleerd werd en dat nauwelijks rekening hield met Vlaanderen.

oprichting op sommige plaatsen werd bemoeilijkt reageerden de scouts verbitterd. Deze negatieve gevoelens werden nog aangewakkerd door de onvrede over het statuut van hulpwerk binnen de KA [66].

Op andere plaatsen streefde men naar samenwerking. De aandacht voor het openluchtleven - één van de meest specifieke kenmerken van de scoutsbeweging - werd gedeeld met KSA en KAJ. Kanunnik Philips schreef dat er waardevolle elementen zaten in de scoutsmetode en de VVKS-leiding benadrukte zelf dat het kinderachtig was om leden uit andere jeugdbewegingen te rekruteren. De aangroei moest gebeuren met jongens die nog niet tot een jeugdbeweging behoorden.

Niet overal was er onderlinge konkurrentie. In Aalst en in Vilvoorde kwam het tot een echte samenwerking tussen de plaatselijke katolieke jeugdbewegingen. Deze woonden elkaars feesten bij of hielden onderling voetbaltornooien. De oorlogsomstandigheden en de reële druk van de Nieuwe Orde-jeugdbewegingen zorgden er in deze gevallen voor dat de verschillende katolieke jeugdbewegingen één front vormden. Vanaf 1942-1943 werkten leden van VVKS, KSA en Universitas samen met de seminaristen als leiders van vakantiekolonies van Winterhulp [67].

Wijzigingen binnen de scoutsbeweging.

In 1942 nam de VVKS-verbondsraad de beslissing om het statuut van de BPBBSS-associatie, bestaande uit de twee katolieke verbonden FSC en VVKS te wijzigen. Deze moesten twee afzonderlijke verbonden zijn die samenwerkten op paritaire basis. VVKS streefde ernaar om in de toekomst deze samenwerking te verstevigen door een gezamelijk standpunt in te nemen tegenover de bezetter, de pers, de kerkelijke en wereldlijke leiders van België en de Wereldorganizatie van de scouts. Als de twee katolieke scoutsverbonden een gezamelijk standpunt innamen stonden ze als associatie sterker in het IFB ten opzichte van BSB. Men werkte reeds samen op het vlak van dienstbetoon, metodes en technieken en het verkrijgen van financiële steun en beide verbonden onderzochten de mogelijkheid tot een koördinatie van de verzekering en de materiaal-uitrusting. De VVKS-verbondsleiding wilde dus zeker nauwe kontakten met FSC onderhouden. Van Haegendoren wilde echter voorkomen dat FSC

---

66 De hele diskussie over hulpwerk en hoofdwerk binnen de KA behandelen we in deel II, hfdst. 2 van onze licentiaatsverhandeling (Kerk en religie).

67 VH aan alle (A)(D)C's, 4/VII/41 (VAr, *PVG*) - KAW verslag van vergadering van 11/IX/41 - Brief van F. Lauwers aan P. van 17/VIII/41 - Brief van Meyers aan P. van 13/II/42 - Over KSA en patronaat: Philips, 1943 (GBIB, *PP*) - L. BIESEMANS, *op.cit.*, p. 40-43 - R. BONTE, p. 67.

kontrole kon uitoefenen op VVKS. Konkreet betekende dit dat Van Haegendoren zich keerde tegen een BPBBSS-associatie die als een afzonderlijk organisme boven de twee verbonden stond. Het Centraal Bureau (=CB) van de associatie moest een schakel zijn tussen FSC en VVKS, geen dominerende macht. Niet iedereen binnen VVKS ging akkoord met het ingenomen standpunt. Armand De Coninck, hoofdkommissaris van de BPBBSS-associatie en gouwkommissaris van VVKS, wenste een sterk CB met leidinggevende bevoegdheid. Dit sloot het best aan bij zijn oude droom van een unitair katoliek scoutsverbond zoals voor 1929 bestond.

De Coninck leverde regelmatig ongezouten kritiek op het beleid van Van Haegendoren. Dit, gekombineerd met het feit dat de meerderheid van de VVKS-hoofdleiding in deze zaak de mening van Van Haegendoren deelde, zorgde ervoor dat de VVKS-vertegenwoordigers in het CB er onder invloed van de VC unaniem voor gewonnen raakten om De Conincks mandaat - dat verviel in januari 1943 - niet meer te hernieuwen. Voor het zover was bood De Coninck zelf formeel zijn ontslag aan. In januari 1943 verkoos men verbondsvoorzitter Antoine Cols zonder problemen tot zijn opvolger. Dit leverde wel moeilijkheden op binnen VVKS waar de funktie van verbondsvoorzitter vakant werd. Van Haegendoren kon deze post niet innemen wegens het groeiende wantrouwen jegens hem van sommige Antwerpse VVKS-verbondsleden. De Antwerpse gouwkommissaris Van Gulck, die zowel voor Van Haegendoren als voor De Coninck een geschikte kandidaat was, kon deze post evenmin bezetten wegens tijdsgebrek. De kwestie van dringende aard lostte men enkele maanden later op door de benoeming van de Leuvense Felix van den Abeele tot waarnemend verbondsvoorzitter. Deze beslissing stuitte op weerstand van de Antwerpse oppositie tegen Van Haegendoren die bitter reageerde, omdat de top van de beweging nu volledig in het Leuvense gevestigd was met verbondsaalmoezenier De Neuter, verbondskommissaris Van Haegendoren en verbondsvoorzitter Van den Abeele. Hierbij verloren de Antwerpenaren uit het oog dat er nog steeds meer Antwerpenaren dan Brabanders in de verbondsraad zaten.

De Coninck stelde zijn aftreden in de associatie ook voor als een aktie van Van Haegendoren die hem persoonlijk wilde treffen. Deze idee was begrijpelijk omdat de op papier geformuleerde opvattingen van Van Haegendoren over De Coninck op de één of andere wijze ergens achtergehouden werden, alhoewel het de bedoeling van de verbondskommissaris was dat De Coninck deze kon inzien en hierop schriftelijk kon reageren, om zo de nodige schriftelijke dokumenten te bezitten om in de toekomst over deze zaak neutraal te kunnen oordelen[68].

---

68 Verbondsraad van 28/VI/42, Normalizering groepen, D en CB, brief van VH aan DC van 14/VII/42, brief van VG aan VH van 7/IX/42, standpunt VR VVKS (VAr, *PVG, V*) - Brief van Renard aan DC van 25/VIII/41 (NSA, *PDC, H*) - Brief van VG aan DN van 5/IV/43,

Maurits van Haegendoren hechtte zeer veel belang aan de leiderskursussen. Deze belangstelling versterkte nog tijdens de bezetting omdat deze kursussen toen het enige kontaktmiddel waren voor de leiders. Men richtte kursussen in die aandacht besteedden aan één facet van de werking. De welpenleidsters kregen een eigen opleiding en men besteedde heel de oorlog door aandacht aan exploratie, lichamelijke opvoeding en volkskunst. Onder dit laatste verstond men een brede waaier van kulturele opvoeding waar onder andere heemkunde, folklore en zingen toe behoorden. Rond deze nieuwe aktiepunten werden regelmatig tiendaagse kursussen georganizeerd voor een beperkt aantal deelnemers. Het was de bedoeling dat elk distrikt minimum één deelnemer afvaardigde. Deze vrijwilliger vond men niet overal even gemakkelijk zoals bleek uit de oproepen van Van Haegendoren en Van Gulck. Blijkbaar was niet iedereen overtuigd van het belang van deze kursussen die tot doel hadden het peil van de beweging te verhogen en de leiding te helpen haar aktiviteiten aan te passen aan de omstandigheden. De meest entoesiaste deelnemers waren de leiders die vanuit hun eigen groep gestimuleerd werden tot deelname en omgekeerd schonk men vooral in deze groepen aandacht aan de in de kursus behandelde tema's.

Naast deze specifieke vormingskursussen vonden er ook meer algemene plaats die verschilden van de vooroorlogse doordat ze maar een paar dagen duurden. Sommige hiervan werden per distrikt georganizeerd om de verplaatsingsmoeilijkheden te beperken, anderen werden gecentralizeerd. De deelnemers konden voor zo een korte periode hun eigen voedsel meebrengen waardoor men het werken met rantsoenzegels kon vermijden. Het was de bedoeling om zoveel mogelijk leiders een basisopleiding mee te geven die men dan verder kon uitwerken na de oorlog. Tijdens deze bijeenkomsten maakte de verzamelde leiding kennis met de vernieuwingsideeën van het verbond onder leiding van Van Haegendoren. Deze opvattingen kon men tijdens de kursussen bespreken, bekritizeren, aanpassen en vervolledigen [69].

Eén van de nieuwe initiatieven was de oprichting van "oorlogstroepen". Hierin probeerde de leiding zoveel mogelijk jongens die nog

---

DC, *aide camp*, p. 6 en p. 8 (NSA, *PVH*) - *Procès verbal du conseil fédéral* 1/XI/41 (NSA, *FSC, 1938-1942*).

69 Volgende kursussen vonden plaats: 3-6/IX/1942: studieretraite voor verbondsleiding; 24-26/XII/1942: eerste konferentie voor leidersvorming; 27-29/XII/1942: konferentie voor aalmoezeniers; jan.-feb.: tweede konferentie voor leidersvorming; - : talrijke patrouilleleiderskursussen (per distrikt) - Verslag JVKA, 8/II/42 (GBIB, *PP*) - DN aan VT's, 31/I/41 en VH aan alle C's, 4/VII/41 (VAr, *PVG, V*) - *Handhaaf en bouw*, p. 5 en p. 20 - *Leidersblad*, X/44, XV jrg., nr. 9, p. 11 - L. BIESEMANS, *op.cit.*, p. 60 - *Scouting in Landen*, g.p. - R. CLEMENT e.a., *op.cit.*, g.p. - *Witboek 1919-1969*, p. 12 en p. 18 - J. DE MEYER, *Inleiding*, p. 12 - *Zoo kamperen verkenners, door commissaris voor verkenners*, Leuven, 1942, p. 65 - M. COPPIETERS, *Handhaaf en bouw*, in Y.J.D. PEETERS, *Over volksopvoeding en staatshervorming*, p. 43-46.

niet in een jeugdbeweging zaten, te verzamelen om hen de basisbeginselen van scouting bij te brengen. In tegenstelling tot de vooroorlogse scoutstroepen werkten deze groepen in op de massa van de verwaarloosde jongeren met de bedoeling om hen moreel en fysiek te beschermen [70]. Het verbond verzamelde ook de namen en adressen van de studerende leden om dan een nieuwe werking op de hogescholen te beginnen. Deze ontwikkeling kon belangrijk zijn voor de uitbreiding van de scouts. Over de konkrete uitwerking hiervan vonden we geen vermeldingen. Het was in elk geval duidelijk dat stappen in deze richting door de KSA niet aanvaard konden worden. Deze standenbeweging beschouwde de hogescholen en universiteiten immers als haar rekruteringsmilieu [71].

Naast de interesse voor nieuwe leden besteedde men ook aandacht aan de jongens die al lid van de beweging waren. Vanaf eind 1942 nam men maatregelen voor de scouts die in Duitsland verplicht tewerkgesteld werden. De leiding verleende de nodige informatie en stichtte een fonds waarvan men het geld gebruikte om aan de vertrekkenden een geschenk mee te geven [72]. Door te korresponderen bleven de kontakten soms behouden. Om de hulpaktiviteiten beter te organizeren maakten de scouts met Caritas Catholica en de KA-bewegingen deel uit van de vereniging "Hulp aan de Arbeiders in den Vreemde" (=HAV). Deze besteedde zowel aan de materiële als aan de morele problemen van de arbeiders aandacht. De verordening in verband met de verplichte tewerkstelling in Duitsland leidde tot het onderduiken van verschillende oudere voortrekkers en leiders. Een deel hiervan belandde uiteindelijk in het verzet [73].

De verbondsleiding stimuleerde verder de korpsgeest. Zo beschouwde men een groepsfeest als een zaak van het verbond want het was een openbare aktiviteit. De groepen stelden niet alleen het programma ter beschikking van het distrikt, ze dienden ook vijf à tien percent van de winst af te staan aan het verbond. Dit geld werd gedeeltelijk gebruikt om de nog voor het verbod opgerichte groepen financieel te steunen, wat de onderlinge solidariteit moest versterken. De rest van het geld gebruikte men om de globale aansluiting van VVKS bij de Algemene Toneelcentrale te betalen. De samenwerking werd ook gestimuleerd door het uitgeven van

---

70 VH aan alle scouters = Sporen-boodschap van 1/VII/41 (VAr, *PVG, V*).

71 VH aan alle leiders, 10/42 (NSA, *VVKS Verbondsmededelingen 1940-1957*).

72 Dit bestond uit enkele religieuze voorwerpen zoals biechtbriefjes, een geloofsverklaring,een rozenkrans, een missaal en een scoutsgebed. Daarnaast bevatte het pakje nog enkele andere nuttige leesboeken en eventueel een extra rantsoen rookgerei. Dit pakje kostte ongeveer twintig frank en werd aan de vertrekkende scouts meegegeven. Het idee werd ontleend aan de KAJ.

73 Brief van Verlinden aan medeleider van I/42 (VAr, *PVG, V*) - H. HAAG, *op.cit.*, p. 110 - W. MEYERS en F. SELLESLAGH, *De vijand te lijf. De Belgen in het verzet*, Antwerpen-Amsterdam, 1984, p. 55.

Zonnig Spoor. In dit boek stond het teoretisch jaarprogramma van een beginnende scoutstroep beschreven. Deze scoutsuitgave kende een vrij grote verspreiding tijdens en na de bezetting.

Ook de ledenwerving bleef belangrijk. Dit zagen we reeds bij de oprichting van de oorlogstroepen en deze bedoeling kwam ook duidelijk tot uiting in de ordewoorden van 1941 en 1942, respektievelijk "uitbreiding en korpsgeest" en "uitbreiding en zelfvorming". Met zelfvorming bedoelde de leiding de verzorging van het lichaam, dit zowel door het regelmatig ondergaan van een geneeskundig onderzoek als door lichaamstraining [74].

Naast deze vernieuwingen was er ook nog de zeer belangrijke invoering van het junior/senior systeem in het verkennen. Hierdoor konden de verkennerstroepen van 40 of meer gesplitst worden in twee leeftijdsgroepen: de juniors van elf tot veertien jaar en de seniors van veertien tot achttien jaar. Vanaf september 1942 gebruikte de leiding in plaats van junior en senior de termen jongverkenner en verkenner. Beide groepen kregen een afzonderlijke werking aangepast aan de leeftijd. Toch ging de leiding er van uit dat er tussen beide groepen meer samengewerkt werd dan tussen de welpen en de (jong)verkenners. Zo gingen de jongverkenners en de verkenners samen op kamp.

Het idee was volgens de officiële berichtgeving van het verbondskommissariaat ontleend aan de Engelse Vera Barclay [75]. Het organizatorisch voorbeeld van de *Hitlerjugend* vermeldde men op dat moment niet, wat logisch was, gezien de roddels die Van Haegendoren al te verduren kreeg. De dokumenten maakten evenmin melding van het feit dat een dergelijke splitsing al bestond in de KAJ, de KSA en de Chiro/Patronaten en dat met andere woorden de scouts de enige grote jeugdbeweging was die deze splitsing nog niet had doorgevoerd [76].

---

74 VH aan alle leiders van VVKS, XII/41-I/42 (VAr, *PVG, V*) - Brief van VH aan medeleider van 10/IX/42 (NSA, *PDN*).

75 Engelse dame die nauw samenwerkte met Baden-Powell en ook daarna een belangrijke plaats innam in de organizatie van de scoutsbeweging. Ze publiceerde onder andere volgende boeken die door Philip Tossijn in het Nederlands werden omgezet: *Het verkennen in de Roomsch katholieke kerk* en *Welpenspelen*.

76 De verbondsleiding wist zeker dat deze splitsing al bestond bij de andere bewegingen. Daarom is het merkwaardig dat er geen melding van gemaakt werd en dat Van Haegendoren ons vertelde dat hij zich baseerde op de splitsing binnen de *Hitlerjugend*. Dit vertelde hij in beperkte kring ook tijdens de bezetting. Dat leek vrij gevaarlijk want zo stelde hij zich nodeloos bloot aan de kritiek dat hij sympatie voor de bezetter koesterde. - VH aan alle scouters, 1941 (VAr, *PVG, V*) - VH aan alle leden van de VR, 23/IX/42 (NSA, *PDN*) - Gesprek met VH, 10/VI/89 - J. PERQUY, *Pedagogiek en scouting: aanpassing aan het katholiek en Vlaams milieu (1910-1940)*, Licentiaatsverhandeling, Katolieke Universiteit Leuven, Dept. Pedagog. wet. 1971, p. III - P. DELACOURT en R. DENYS, *Scouting* 75, Brussel, 1977, p. 4.

Binnen scouting bestond er weerstand tegen deze splitsing. Daarom haalde het verbond talrijke motieven aan om de keuze te verantwoorden. Vooreerst gebruikte men pedagogische argumenten: de mentaliteit van een elfjarige verschilde teveel van deze van een achttienjarige. Het was dus zeer moeilijk om aktiviteiten te hebben die beide groepen konden boeien. Het grote aantal oudere verkenners die de beweging verliet omdat ze de spelletjes te kinderachtig vonden, bevestigde deze opvatting. De nieuwe werking was er op gericht om tegemoet te komen aan de verschillende leeftijdssferen. Terwijl bij de jongverkenners het spel centraal stond, besteedde men bij de verkenners meer aandacht aan sportieve en levensechte aktiviteiten. Men beschouwde de verkenners niet als kinderen maar als volwassenen-in-spé met een eigen persoonlijkheid. Bij de jongverkenners besteedde men aandacht aan de tweede-klaseisen; de eerste-klaseisen vormden het peil van de verkennerstroep. Men duidde dit verschil aan om te verhinderen dat de groepen de splitsing enkel teoretisch - zonder programmawijziging - zouden doorvoeren. Aanvankelijk gebeurde dit inderdaad af en toe, wat problemen gaf bij de aanpassing van het systeem. Door de splitsing konden ook meer jongens getraind worden op leiderschap [77].

Naast pedagogische motieven maakte de verbondsleiding ook gebruik van de oorlogsomstandigheden om het stelsel in te voeren. Wegens de moeilijke tijd was het financieel niet zo eenvoudig om een nieuwe troep te stichten. De bezetter verbood dit trouwens vrij vlug. De splitsing van een verkennerstroep zorgde er dan voor dat het ledenaantal van een groep kon verdubbelen zonder dat men het Duitse verbod overtrad en zonder bijkomende financiële en administratieve moeilijkheden. De groepen reageerden verschillend op de ideeën van Van Haegendoren.

Mogelijke reakties:

1: bestaande verkennerstroep splitsen tijdens de bezetting.
2: in tijdens de bezetting ontstane troep splitsing direkt doorvoeren.
3: splitsing doorvoeren dadelijk na de bezetting.
4: in tijdens de bezetting opgerichte troep geen splitsing doorvoeren.
5: bestaande verkennerstroep niet splitsen.

De groepen die de splitsing vlug doorvoerden stonden in nauw en goed kontakt met de verbondsleiding. Na de bezetting werkte men de splitsing verder uit en het overgrote deel van de scoutsgroepen voerde ze in. Sommige groepen weigerden het systeem in te voeren. Het duurde tot

---

77 Elens aan DC's en DVL's, 5/IV/41 (VAr, *PVG, V*) - *Leidersblad*, XI-XII/44, XV jg., nr. 10, p. 48 - *Junior-Senior-Verkennen, VVKS* z.p.z.d.; p. 4 en p. 89 - J. DE MEYER, *Inleiding*, p. 30 - VVKS, *op.cit.*, p. 36 - R. BONTE, *op.cit.*, p. 70 - *VVKS Tervuren, St. Hubertusgroep. Jubileumboek. De geschiedenis van de scoutsgroep van Tervuren 1919-1979*, Tervuren, 1979, p. 15-16.

in de jaren 1960 vooraleer de laatste groepen - waaronder de Dertiende Antwerpen - tot de indeling overgingen.

Binnen scouting bleek dus niet iedereen gewonnen voor het jongverkenner/verkenner systeem. De kritiek spitste zich toe op het feit van de vernieuwing: dit leek in strijd met de oorspronkelijke ideeën van Baden-Powell. Toen na de oorlog de Engelse scoutsbeweging eenzelfde splitsing doorvoerde, verminderde de kritiek op deze vernieuwing, maar richtte zich verder tegen Maurits van Haegendoren [78]. Hij had al onmiddellijk het verwijt te horen gekregen dat hij te vlaamsgezind was en dat hij zijn ideeën doordrukte zonder rekening te houden met de verbondsorganen. Hierop reageerde gouwkommissaris en verbondsraadslid Van Gulck in augustus 1942 bijzonder scherp: als de groepen niet wilden inzien dat de beslissingen genomen werden na goedkeuring door de meerderheid van het Dagelijks Bestuur of de verbondsraad en niet door Van Haegendoren zelf zoals gesuggereerd werd, als de groepen de verbondskommissaris niet vertrouwden, dan kon de beweging maar beter ophouden te bestaan. Van Gulck richtte deze oproep maar tot enkele mensen in zijn gouw, namelijk tot de mensen die ageerden tegen de VC. De rest stelde Van Gulck niet op de hoogte omdat hij ze niet nodeloos ongerust wilde maken en omdat hij hoopte dat alle plooien nog gladgestreken zouden worden [79].

Plaatselijke werking: dienstbetoon.

In de zomer 1941 verleenden de scouts hulp aan de kampen van het werk "Steun aan kinderen van Krijgsgevangenen" (=SKK) en aan de vakantiekolonies ingericht door Winterhulp [80]. Tijdens deze proefperiode hielp men reeds enkele honderden ondervoede kinderen. Sommige kampen, zoals die te Pulle en te Sint-Niklaas kregen het bezoek van prins Albert of van prins Boudewijn. Een duidelijker blijk van sympatie kon koning Leopold III niet geven. De kinderen waren onder de indruk van de

---

78 Artikel VG (VAr, *PVG, L*) - *Leidersblad*, XI-XII/44, XV jg., nr. 10, p. 42 - *Junior...*, p. 4 - D. VAN DAEL e.a., *op.cit., p. A 18* - *G. TILKIN, op.cit.*, p. 99 - *Scouting op het OLV-college*, p. 41 - *Scouting in Landen*, g.p. - VVKS, *op.cit.*, p. 33 en p. 39 - R. BONTE, *op.cit.*, p. 70 - L. BIESEMANS, *op.cit.*, p. 47 en p. 60 - *Witboek 1919-1969*, p. 13 - *VVKS Tervuren*, p. 15-16.

79 VG zeer vertrouwelijk aan Antwerpse D., 25/VIII/42 (VAr, *PVG*, Go1) - Brief van A. De Sterck aan DN van 17/XI/42 (NSA, *PDN*).

80 Plaatsen waar in de zomer van 1941 een vakantiekolonie of kamp plaats vond onder scoutsleiding: SKK: Momignies, Pulle en Sint-Niklaas. WH: Hour-Havenne, Serville, kamp "Prins van Luik" te Maredsous en kamp "Prins Boudewijn" te Braine-l'-Alleud. *Commentaires sur les Camps de jeunes dirigés par les Scouts*, Brussel, 1941, p. 1 en *Wenken voor scoutsleiders bij het leiden van kampen voor niet-scouts*, Leuven, 1942, p. 65.

prinsjes en vooral van het feit dat Boudewijn (korrekt) Nederlands praatte. Prins Boudewijn had de beste herinneringen aan zijn kampbezoekjes zoals bleek uit een brief van het koninklijk hof aan De Coninck. De Winterhulp-kampen kregen ook de steun van kardinaal Van Roey die het tekort aan lokalen oploste door de gebouwen van de katolieke scholen open te stellen voor de kinderen op kamp [81].

Voorzien van deze dubbele steun werkte men verder om in de zomer van 1942 massaal hulp te kunnen verlenen. Binnen de VVKS-leiding richtte men een kommissariaat voor sociale hulp en dienstbetoon op onder leiding van Henri Draye. Dit kommissariaat gaf geregeld informatie over de te verlenen diensten, deed beroep op de scouts en verzamelde de kampverslagen. Het organizeerde ook een bijeenkomst van de leiders die geholpen hadden bij de kamporganizatie in 1941. Ook de FSC-helpers kwamen bij elkaar. Allen praatten over de resultaten van de kampen, over de wijze waarop ze gewerkt hadden, over de fouten die voorkomen moesten worden en over de organizatie van de toekomstige kampen. De weerslag van deze gesprekken was te vinden in de brochures *Commentaires sur les Camps de Jeunes dirigés par les Scouts* en *Wenken voor scoutsleiders bij het leiden van kampen voor niet-scouts*. Van deze laatste brochure waren de 600 gedrukte eksemplaren op een minimum van tijd uitverkocht. Hierin werd duidelijk dat de kampen veel verschilden van traditionele scoutskampen.

Net als in Frankrijk in de zomer van 1940 kreeg de leiding te maken met een groep van ongeveer 150 ondervoede en onderling onbekende jongens. Hier bracht men eveneens orde aan door de jongens in te delen in ploegen - in dit geval - van twaalf of dertien man en groepen van vijftig man. Deze opsplitsing zorgde er wel voor dat per kampperiode 24 scoutsleiders vereist waren [82]. De leiding raadde aan om veertien dagen dienst te verlenen. Langer was moeilijk omdat de taak zwaar en vermoeiend was en omdat niet iedereen zomaar een maand vakantie kon krijgen. Elk kamp of vakantiekolonie duurde één maand zodat per groep kinderen een vijftigtal scoutsvrijwilligers gevonden moesten worden. Heel wat jongens verleenden hulp, want in 1942 hielp VVKS mee aan de organizatie van dertien kampen voor SKK en aan een aantal Winterhulp-kampen. In hetzelfde jaar hielp FSC mee aan 35 kampen.

---

81 Brief van burggraaf Du Parc aan DC, 28/VIII/41 en van 26/VII/42, brieven van DC aan Du Parc van 13/VIII/41, 26/VIII/41 en 1/IX/41, brief van DC aan Leopold III (niet gedateerd), brief van DC aan Renard van 27/VIII/41 en brief van Renard aan DC van 25/VIII/41 (NSA, *PDC, H*) - CB van 23/IX/41 (NSA, *PDC, A*) - Brief van Esgain aan DN van 1/VIII/42 (NSA, *PDN*).

82 Ploeg van 24 leiders: 1 kampleider (1), 1 assistent-kampleider (1), 1 keukenmeester (1), 1 leider per 50 man (3), elk 2 assistenten (6), 1 ploegleider (12). *Wenken*..., p. 10 - *Commentaires*..., p. 4.

Het was duidelijk dat enorm veel scouts zich dienstbaar maakten aan deze vorm van hulpverlening, dit in tegenstelling tot andere vormen. Het grote sukses aan medewerking lag waarschijnlijk in de aard van de hulpverlening. In een periode waarin kamperen verboden was, golden deze vakantiekolonies als een interessant alternatief. De verbondsleiding beschouwde deze hulp als een kollektieve goede daad en als een dienst aan het vaderland. De scouts moesten niet zorgen voor de administratieve en de materiële hulp. Hiervoor zorgden de hulporganizaties zelf. De scouts stonden in voor de gezondheid van de jongens. Dit gebeurde door hen voldoende eten te geven, aandacht te hebben voor de lichamelijke hygiëne, een lange nachtrust, voldoende rustpozen en aangepaste aktiviteiten. Het was de bedoeling om de ondervoede kinderen voldoende aan te sterken zodat ze bestand waren tegen de komende winterperiode. Tijdens de kampperiode trachtte men aan de jongens een zekere vorm van eerlijkheid, beleefdheid en gehoorzaamheid mee te geven. De leiding schonk ook aandacht aan het gebruik van het ABN als uiting van Vlaamse fierheid. Wel benadrukte men dat eerlijkheid en dergelijke aangeleerd moesten worden aan de hand van de aktiviteiten en zeker niet door lessen. Hierin waren de jongens niet geïnteresseerd; het was immers vakantie. Het godsdienstig aspekt werd evenmin verwaarloosd: de permanent aanwezige (scouts)aalmoezenier zorgde voor een dagelijkse misviering. De niet-katolieke kinderen kregen terzelfdertijd een opvoedende lezing [83].

Deze kampen waren niet de enige manier van hulpverlening. De scouts leidden ook ééndagsaktiviteiten op speelpleinen en in parken. Om de nodige financiële steun te verzamelen hielden Winterhulp en de andere hulporganizaties geregeld geldinzamelingen... met behulp van de jeugdbewegingen. Hiervoor stelden de scouts zich minder gemakkelijk ter beschikking. In sommige regio's verleende men vrij veel steun maar op andere plaatsen was de medewerking nihil. De medewerking was afhankelijk van de bezieling van de groepsleiding. Waar er steun verleend werd, gebeurde dit niet altijd even onbaatzuchtig. Zo verkochten de scouts van Vilvoorde eind 1941, 1336 Astrid-kaarten ten voordele van Winterhulp omdat ze van deze organizatie goedkoop voedsel voor hun zomerkamp

---

83 *Bulletin officiel* van 10/III/42, van 10/IV/42 en 28/V/42 en brief van Galand aan DC (NSA, *FSC 1938-1942*) - Draye en Wildiers aan GrL's, D. A'pen, 7/XII/41 - Draye aan medescouters, 21/VII/42 (NSA, *PDN*) - *Scoutisme au service de la jeunesse*, (NSA, *Knipsels 1940-1948*) - Verslag GR van 18/I/42 en VG aan leden van de GR, 26/II/42 (VAr, *PVG, Go1*) - *Commentaires*..., p. 2, p. 5, p. 23, p. 25 en p. 35 - *Wenken*..., p. 4, 8, 11, 15-17, p. 33 en 35 - D. BREMS, *op.cit.*, p. 28 - H. HAAG, *op.cit.*, p. 101 - J. DE MEYER, *Inleiding*..., p. 12 - *1940-1945. Dagelijks leven in België*, p. 173 - HILLARY ST. GEORGE SAUNDERS, *op.cit.*, p. 122 - *Scouting op het OLV-College*, p. 49 - *Padvinders van Sint-Stanislas, 8ste scoutsgroep Antwerpen 1915-1980. 65 jaren scouting*, Antwerpen, 1980, g.p.

hadden gekregen [84]. In april 1942 hielpen onder andere de Leuvense en Aarschotse scouts bij de ontploffingsramp te Tessenderlo. Zowel bij rampen als bij hulpaktiviteiten kon men beroep doen op de scouts [85].

Uit het voorgaande blijkt dat het overgrote deel van de scoutsaktiviteiten in dienst stond van hulpbetoon. Toch kregen in deze periode de normale aktiviteiten ook nog een plaatsje. Sommige groepen kampeerden in 1941 en ook in 1942 vond heel sporadisch nog een kamp plaats, ondanks de verboden van de Duitse bezetter en de afwijzende houding van de verbondsleiding. Meestal herleidde men dit "kamp" tot een weekend of een driedaagse [86]. Ook fiets- en voettochten, spelen en binnenaktiviteiten zoals knutselen en zingen organizeerde men nog. Sommige groepen werkten aan de verbetering van scoutstechnieken en organizeerden EHBO-kursussen om beter voorbereid te zijn op de hulpverlening [87]. Deze grote aandacht voor hulpverlening werd ingegeven door de vrees dat de andere aktiviteiten zouden verboden worden en door het belang dat men hechtte aan alle vormen van dienstbetoon.

De hierboven behandelde periode was de laatste waarin de bezetter de scouts nog duldde. Vanaf maart 1943 zal de bezetter het dragen van het scoutsuniform verbieden en de werking sterk aan banden leggen.

4. EINDE OPENBAAR OPTREDEN VAN DE SCOUTS (MAART 1943-SEPTEMBER 1944).

Op zes maart 1943 liet de Duitse bezetter weten dat elke vereniging in de toekomst niet langer aan "weersport" mocht doen. Heel wat aktiviteiten werden door deze verordening verboden. Marcheren in gelid kon niet langer. Wel mochten de leden pratend rondwandelen in groepjes van twee of drie. Alle terreinsporten en -spelen die nuttig konden zijn tijdens een militaire opleiding werden eveneens afgeschaft. Bos- en sluipspelen, vlaggeroof en alle spelen waarbij een tegenstrever taktisch overwonnen moest worden, mocht men dus niet meer spelen. De leden

---

84 Aan DC's e.a. van A'pen, 25/I/42 (NSA, *PDC, V*) - L. BIESEMANS, *op.cit.*, p. 39 - G. TILKIN, *op.cit.*, p. 39 - G. TILKIN, *op.cit.*, g.p. - *1942-1977. St.-Martinus Hasselt*, Hasselt, 1977, p. 3.

85 D. BREMS, *op.cit.*, p. 40 - *Scouting in Aarschot*, p. 23.

86 Sporenboodschap VH van 1/VII/41 en VH aan alle leiders, 20/IV/41 (VAr, *PVG, V*) - VG aan (A)DC's der gouw, 14/VII/41 (VAr, *PVG, Go1*) - R. BONTE, *op.cit.*, p. 65 en p. 70 - L. BIESEMANS, op.cit., p. 37 en p. 47 - *Mémorial...*, p. 33 - *Scouting in Hoboken*, p. 37-38 en p. 60 - *St.-Martinus Hasselt*, p. 1 - *Scouting op het OLV-college*, p. 49 - *Witboek 1919-1969*, p. 18 - CORBEAU BATAILLEUR, *La Première Louvain "Hardis de Saint-Michel" et son Chef Vieux Castor, 1913-1953*, Leuven, 1953, p. 23 en p. 54.

87 R. BONTE, *op.cit.*, p. 65 - *Witboek 1919-1969*, p. 18 - E. FREDERICKX, p. 21.

mochten zich niet langer leren oriënteren: kaartlezen en het gebruiken van een kompas werden strafbaar evenals alle vormen van seinen. Kamperen bleef ook verboden.

Alhoewel dit verbod voor alle verenigingen gold, trof het vooral de scoutsbeweging. Deze besteedde immers enorm veel aandacht aan openluchtaktiviteiten en juist deze bezigheden werden fel beknot door het verbod op de "weersport". Het tijdschrift *Jong België* beweerde zelfs dat deze verordening enkel de scoutsbeweging wilde treffen en uitschakelen zodat de leden dan konden toetreden tot de kollaborerende NSJV waar een ledenaangroei zeer welkom was. In dit tijdschrift riep men de scouts op om zich samen met het "Jeugdfront" te verzetten tegen de inmenging van de Duitsers in het jeugdbewegingsleven [88]. De verbondsleiding deelde deze mening niet en ze riep de scouts op om zo nauwkeurig mogelijk de bevelen op te volgen om moeilijkheden met de bezetter te voorkomen. Deze houding was logisch want de leiding vreesde de Duitse overheid die geen enkele overtreding door de vingers wilde zien. De strengheid kwam tot uiting in de maandprogramma's waarin steeds meer aktiviteiten geschrapt werden. Deze algemene hardheid was een reaktie op het stijgend verzet van de bevolking tegen de Duitse overheerser. De bevolking begon immers te beseffen dat een Duitse nederlaag tot de mogelijkheden behoorde. Dit besef was een bijkomende motivatie tot verzet dat enkele maanden voordien al aangewakkerd was door de verplichte tewerkstelling (oktober 1942). Hierop reageerde de bevolking ontsteld. Vrijwel elk gezin werd er door getroffen. Deze verordening had tot gevolg dat een groot deel van de Belgen meteen bereid was tot aktief verzet. De bevolking keerde zich tegen de kollaborateurs die ze beschouwde als landverraders. Vanaf eind 1942 stegen de anti-Duitse akties in de vorm van sabotage en aanslagen. De Duitsers reageerden hierop met het doden van onschuldige gijzelaars met de bedoeling de bevolking schrik aan te jagen. Dit lukte niet, want velen wilden wraak nemen. Als in december 1942 de eerste

---

88 VH aan alle leiders, III/43 en 1/I/44 en brief van VH aan medeleider van VIII/44 (VAr, *PVG, V*) - *Verordnungsblatt, 1250* : verordening van vier maart over de beoefening van weerbaarheidssport- *Leidersblad*, II-III/45, XVI jg., nr. 2, p. 36 - *Archief*, XII/81, III jg., nr. 4, p. 9- *Jong België*, IV/43, (I) jg., nr. 2 - D. BREMS, *op.cit.*, p. 32 - R. WALGRAVE, *Documenten...*, p. 79 - *Scouting op het OLV-college*, p. 46 - *Scouting in Zwijndrecht*, p. 31 - E. FREDERICKX, *op.cit.*, p. 22 - L. BIESEMANS, *op.cit.*, p. 49. Over *Jong België* vonden we geen verdere info. Uit de tekst kunnen we afleiden dat het een maandblad was dat in de sluikpers verscheen en dat thuis hoorde in verzetskringen. Het trad op als vertegenwoordiger van het "Jeugdfront". Dit was blijkbaar een vereniging die streefde naar de eenmaking van de niet-kollaborerende jeugdbewegingen. Konkrete resultaten werden niet bereikt.

vergeldingsmoord gepleegd werd door Verbelen van de DeVlag betekende dit een volgende faze in de terreur die steeds verhevigde [89].

Ten gevolge van de Duitse verordeningen zagen de scouts zich verplicht om hun aktiviteiten te herleiden tot binnenspelen. Buiten was enkel een voetbalmatch of atletiek nog toegelaten [90].

Nadat de openbare aktiviteiten van de scouts tot een minimum herleid waren, was de volgende logische stap de afschaffing van het scoutsuniform. Zo kon de bevolking de leden bij de hulpverlening niet meer herkennen en het zou lijken alsof de scoutsbeweging niet meer bestond. Dit verbod werd op bevel van de militaire leiding in de kranten van maart en april 1943 gepubliceerd. De verbondsleiding riep op tot stipte naleving van dit verbod, ook binnen de lokalen [91].

Na de oorlog verbond men in *Leidersblad* het uniformverbod met de brief van kardinaal Van Roey betreffende de inlevering van de kerkklokken. Deze brief was inderdaad even voor het uniformverbod voorgelezen in de kerken en de redaktie van *Leidersblad* redeneerde dat de scouts vereerd moesten zijn door het Duitse verbod [92]. Maar op het moment dat het uniformverbod van kracht werd, twee jaar vroeger, legde de verbondsleiding het verband niet. De leiding vreesde wel voor een volgende en definitieve stap van de bezetter : de afschaffing van de beweging.

Onder het militair bestuur kwam het niet tot een afschaffing. Het burgerlijk bestuur, dat vanaf juli 1944 aan de macht kwam in België, trad zeer negatief op ten opzichte van de scouts, bemoeide zich waar het kon en vroeg alle leiderslijsten om te bepalen wie naar Duitsland kon gezonden worden om te werken. Het was dus niet ondenkbaar dat de scoutsbeweging ook verboden zou worden. Over een algemeen verbod bestaat enige

---

89 P. STRUYE, *L'évolution du sentiment public en Belgique sous l'occupation allemande*, Brussel, 1945, p. 109, p. 116 en p. 126 - J. BOUVEROUX, *Terreur in oorlogstijd. Het Limburgs drama*, Antwerpen-Amsterdam, 1984, p. 17 - P. DELANDSHEERE en A. OOMS, *La Belgique sous les Nazis*, Brussel, z.d., 4 delen, II, p. 188 en III, p. 185-186.

90 VH aan alle GrL's, III/43 en VH aan C's, 12/V/43 (VAr, *PVG, V*) - *Jong België*, IV/43, (I) jg., nr. 2 - G. TILKIN, *op.cit.*, p. 97 - *Scouting in Zwijndrecht*, p. 31.

91 De Hobookse scouts lieten zich allen in uniform fotograferen net voor het verbod van kracht werd. *Verordnungsblatt*, geen melding - Verslag GR van 5/IV/43 (VAr, *PVG, Go1*) - Gesprek VH, 10/VII/89 - R. WALGRAVE, *Documenten...*, p. 79 en p. 84 - D. BREMS, *op.cit.*, p. 32 - G. TILKIN, *op.cit.*, p. 104 - L. BIESEMANS, *op.cit.*, p. 49 - *Scouting in Hoboken*, p. 44 - E. FREDERICKX, *op.cit.*, p. 22.

92 *Leidersblad*, II-III/45, XVI jg., nr. 2, p. 36. Deze redenering maakte men op een moment waarop de verhouding tussen de kardinaal en VC Maurits Van Haegendoren slecht was en was bedoeld om de kontakten tussen beiden wat op te krikken. Nergens anders vonden we enige aanduiding die er op kon wijzen dat er effektief een verband bestond tussen het uniformverbod en de brief van de kardinaal.